

MAGYARORSZÁG IDRĪSĪ FÖLDRAJZI MŰVÉBEN (1154)

Az arab földrajzi írók között kiemelkedő helyet foglal el a XII. században élt Abū 'Abdallāh Muḥammad al-Idrīsī, akit a Muḥammad próféta családjára visszavezethető előkelő származása miatt az al-Šarīf melléknévvel is szoktak melíteni.

Idrīsī életéről nem sok adattal rendelkezünk. Az arab életrajzírók hallgatnak róla, amit többen — például Quatremère és Pons Boigues¹ — azzal magyaráznak, hogy a keresztes háborúk és a Reconquista idején a szicíliai keresztyén udvarban élő és az ottani uralkodót dicsérő geográfust honfitársai egyfajta hitelhagyottnak tekintették. Származásáról ismert, hogy egyik dédapja a ḥammūdi dinasztia tagjaként II. Idrīs néven a XI. század derekán Málaga uralkodója volt. Halála után két évvel azonban a granadai mór királyság anektálja Málagát, a bukott dinasztia tagjait száműzi, s ekkor kerül a család Észak-Afrikába. Idrīsī pontos születési évét nem ismerjük, de az életművét jól ismerő több kutató szerint 1100-ban születhetett Ceutában. Tanulmányait Kordovában végezte. Sokat utazhatott Spanyolországban és Észak-Afrikában, és talán az arab Keleten is megfordult.² Nem tudni pontosan, hogy mikor érkezik Palermóba, s halálának évszáma is bizonytalan, feltehetőleg 1165-ben távozik az élők sorából.

Idrīsī szicíliai tartózkodása idején a normann uralom zenitjén állott s ez a körülmény jelentős mértékben megkönnyítette a mór geográfus kompilációs munkáját. A normann II. Roger uralma alatt a keresztyén és a mohamedán civilizáció találkozott egymással a békés koegzisztencia és a vallási türelem jegyében, ellentétben a Közél-Keleten folyó keresztes háborúk és a spanyolországi Reconquista véres eseményeivel. Szicília egyben az akkori világkereskedelem egyik fontos központja, ahol naponta fordulnak meg hajók a szélrózsa minden irányából. A keresztes háborúk miatt állandó a Szentföldre induló lotaringiai, normann, spanyol, francia, német és skandináv lovagok hosszabb-rövidebb látogatása. A bizánci és az arab kapcsolat pedig — már csak a sziget lakosságában jelenlevő erős arab és görög elem révén is — ugyancsak jelentős.

Ilyen adottságok közepette, a Palermóban megforduló idegen utazók elbeszéléseit és a helyben meglévő tapasztalatokat és adatokat összegyűjtve alakult ki az az ismerethalmaz, amelyet II. Roger aktív közreműködésével Idrīsī a korábbi földrajzi írók hagyományait folytatva a ptolemaioszi klíma-rendszer kereteibe illeszt be.³

Idrīsī és II. Roger tizenöt éves gyűjtőmunkájuk eredményét időálló formában akarták az utókorra hagyni, s ezért a világtérképet egy kb. 3,5 x 1,5 m nagyságú ezüst-

¹ F. PONS BOIGUES, *Los historiadores y geógrafos arábigo-españoles, 800—1450 A. D.*, Madrid 1898. p. 232.

² F. PONS BOIGUES, *op. laud.*, p. 232., *K. Miller*, *Mappae arabicae I/2*, Stuttgart 1926. p. 36.

³ Vö. magának Idrīsī-nek a műhöz írt előszavát, *P.-A. Jaubert* francia fordításában, *La Géographie d'Édrīsī*, Paris 1836. p. XIV.

lapra vették.⁴ Ez a maga nemében páratlan művészi és geográfiai teljesítmény azonban szomorú sorsra jutott. Roger halála után hat évvel, 1160-ban, utóda, a nép által csak „Gonosznak” (lu Malu) nevezett I. Vilmos alatt kitört felkelés során a palotába benyomuló csőcselék a térképtáblát összetörte és széthordta.⁵

Az ezüsttábla-térképhez készítette Idrisi nagy leíró művét, amelynek a *Kitāb nuzhat al-muštak fi ħtirāk al-āfāk* (A horizontok bebarangolása után vágyó mulatságának könyve) címet adta. Minthogy a mű létrejöttében alapvető szerepe volt II. Roger-nak, az arabok gyakran csak a rövidebb *Kitāb Ruġār* vagy *al-Kitāb al-ruġārī* (Roger könyve) néven említik. Ez a munka számos kéziratban maradt fenn, közülük is a legteljesebb és legszebb a párizsi Bibliothèque Nationale-ban található. Ehhez 69 térképlap is tartozik, amely összerakva az Idrisi által rajzolt nagy világtérképet adja ki. K. Miller⁶ valószínűnek tartja, hogy ez eredeti Idrisi-példány volt, amely II. Roger számára készült volna.⁷

A görög geográfusok közül kétségtelenül Ptolemaiosz munkái örvendtek a legnagyobb népszerűségnek az arabok körében. Több művét fordították le és használták.⁸ A tőle átvett klíma-rendszer — bár már átvételekor mintegy fél évezreddel korábbi korszak tudományának felelt meg — rendkívül hosszú életűnek bizonyult. Az 1154-ben elkészült Idrisi-mű keretét is ez adja, a szerző ebbe igyekszik beilleszteni mindazt az ismeretet és adatot, amely a palermói udvarban rendelkezésére állott.

Idrisi adatgyűjtő és rendszerező munkája, a világtérkép és a hozzá készített leíró magyarázat kétségtelenül az arab és egyúttal az egész középkori geográfia csúcspontját jelenti. Világtérképe a nyugati kartográfiára is maradandó hatást gyakorolt, elsősorban a katalán térképíráásra.⁹

Idrisi munkájának hosszú ideig nem volt kritikai kiadása, bár a mű egyes részleteiből számos kiadás, fordítás és tanulmány jelent meg. Az 1960-as évektől nemzetközi tudóskollektíva látott a szövegkiadás előkészítéséhez a római Instituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente és a nápolyi Instituto Universitario Orientale védnöksége alatt, s munkájuk eredményeként nemrégiben elkészült a teljes szöveg kritikai kiadása.¹⁰

A Magyarországra vonatkozó rész fordításánál ezt a kiadást vettük alapul, valamint T. Lewicki alapvető munkáját.¹¹

Idrisi művében Magyarország leírása a hatodik klímában található, a második és harmadik részben. Fordításunkban a földrajzi neveket nem vokalizáltuk, a magánhangzók helyét pontok jelölik, azzal a megjegyzéssel, hogy az adott magánhangzó helyét természetesen zéró fonéma is elfoglalhatja (zárt szótag, diftongus vagy hosszú magánhangzó esete). Az adott földrajzi név végleges, pontos olvasata így nyitva marad, mellette azonban zárójelben megadtuk a névalak magyar megfelelőjét. Fontos megjegyeznünk — esetleges téves olvasatok elkerülése végett —, hogy a nevek végén oly gyakran előforduló h olvasata szinte soha nem (h), hanem lévén szó az arab -at/a morféma analógiájáról, többnyire -a, illetve ritkább esetben -o vagy -ó.

⁴ K. MILLER, op. laud. I/2, p. 39.

⁵ PALOMES, La storia di li Nurmanni in Sicilia, Palermo 1882. II, 179.

⁶ K. MILLER, op. laud. I/2, 44.

⁷ Ezt az állítást kevésbé tartja valószínűnek T. Lewicki, Polska i kraje sąsiednie w świetle „Księgi Rogera”, I, Kraków 1945. p. 87.

⁸ Encyclopédie de l’Islam, nouv. éd., II, 592.

⁹ K. MILLER, op. laud., I/2, p. 51.

¹⁰ Opus geographicum sive Liber ad eorum delectationem qui terras peragrare studeant, consilio et auctoritate E. CERULLI, F. GABRIELI, G. LEVI DELLA VIDA, L. PETECH, G. TUCCI una cum aliis ediderunt A. Bombaci, U. Rizzitano, R. Rubinacci, L. Veccia Vaglieri, Napoli-Roma, 1978.

¹¹ T. LEWICKI, Polska i kraje sąsiednie w świetle „Księgi Rogera”, I, Kraków 1945. II, Warszawa 1954.

A tartalmat illetően pedig előre kell bocsátanunk, hogy Idrisi a Dunántúl északi részét és a Duna-kanyart, valamint részben Észak-Magyarországot tévesen B.wam. y.h-hoz, azaz Csehországhoz sorolja, ami mögött nyilván kompilátori félreértést kell keresnünk.

A hatodik klímának ez a második része tartalmazza Franciaországot, Normandiát, Flandriát, Hainaut-t, Lotharingiát, Brie-t, Burgundia frank és német részét, Bajorországot, Karinthiát (= Karinthia és Pannonia), Louvain vidékét, Fríz-országot, Szászország egy részét, valamint Anglia szigetének egy részét.

(*Opus geographicum, 861. lap, 1—5. sor.*)

Ĝ.r.māy.š.h (= Krems) városától W.yān.h (= Bécs)-ig kelet felé hatvan mérföld az út. Ez B.wām.y.h (= Csehország, helyesen: Magyarország) földjén van, amelyet „b”-vel B.wāb.y.h-nak is mondanak. B.wām.y.h (= Csehország, helyesen: Magyarország) hosszú és széles ország, művelt földjei egymást érik. Sok városa van és mindenféle gazdagsággal bír. Jelentősebb városai Ĝ.y.k. l.b.w.k.h (= Nikolsburg ?), Š.b.r.w.n.h (= Sopron), W.yān.h (= Bécs), Māš.w, amelyet Bāš.w (= Vác)-nak is mondanak, továbbá ’k.rāk.ṭ.h (= ?) és ’s.t.r.k.w.n.h (= Esztergom) városa. Ezek a városok valamennyien a német fennhatósága alatt állnak és neki engedelmességek. Ő szedi tőlük az adót, védelmezi őket, felügyel királyaikra, rendeleteket hozva. Tetszése szerint nevezi ki vagy teszi le őket, azt teszi (velük), amit jónak lát. Parancsát senki nem ellenzi, hatalmával senki sem tud dacolni.

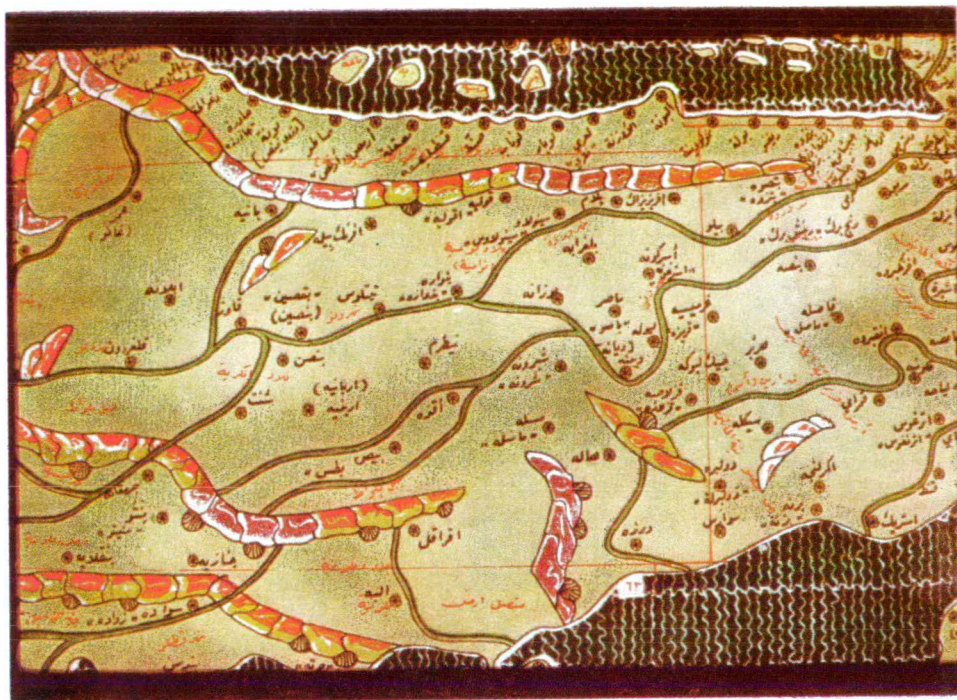
B.wām.y.h (= Csehország, helyesen: Magyarország) leghíresebb városa ’s.t.r.k.w.n.h (= Esztergom). Ez B.wām.y.h fő városa, ennek a legnagyobb a kiterjedése, a legtöbb épülettel, a legtöbb lakossal és a legáltalánosabb jóléttel bír. Itt van a királyi palota és Bām.y.h (= Csehország, helyesen: Magyarország) királyainak kormányzóhelye. ’s.t.r.k.w.n.h (= Esztergom) városától, amelyet gayn-nal ’s.t.r.ḡ.w.n.h-nak is mondanak, Ĝ.y.k. l.b.w.k.h (= Nikolsburg?) városáig északnyugat felé nyolcvan mérföld a távolság.

Ĝ.y.k. l.b.w.k.h (= Nikolsburg?) városa szép, mindenféle haszonnal és kereskedők piacaival bíró város. Vidékén egymást érik a művelt földek. Bőséges vizekkel és gyümölcsökkel rendelkezik, termékenysége állandó. Sok szőlője és gyümölcsöse van.

Ĝ.y.k. l.b.w.k.h (= Nikolsburg?) városától Š.b.r.w.n.h (= Sopron) városáig hatvan mérföld az út, kelet felé. Š.b.r.w.n.h (= Sopron) városától pedig ’s.t.r.k.w.n.h (= Esztergom) városáig, dél felé, nyolcvan mérföld.

Š.b.r.w.n.h (= Sopron) városa pompás, nagy város, sok vízzel és kerttel, forgalmas piacokkal és utcákkal. Háza magasak, sétányai pompásak. Termékeny síkságon fekszik. Közte és a folyó között húsz mérföld van.

Š.b.r.w.n.h (= Sopron) városától W.yān.h (= Bécs) városáig, dél felé, negyven mérföld van. W.yān.h (= Bécs)-től a már említett Ĝ.r.m.y.š.h (= Krems) városáig

Magyarország Idrisi térképén (1154) (ed. Bagdád, 1970)

ugyancsak negyven mérföld, nyugatnak. W.yān.h (= Bécs)-től 's.t.r.k.w.n.h (= Esztergom) városáig, déli irányban, ötven mérföld.

W.yān.h (= Bécs) a D.n.w (= Duna) folyótól keletre van, 's.t.r.k.w.n.h (= Esztergom) is a folyótól keletre.

's.t.r.k.w.n.h (= Esztergom)-tól keletre Bāṣ.w (= Vác)-ig negyven mérföld. Bāṣ.w (= Vác) nagy város, amelyről a maga helyén meg fogunk emlékezni.

Bāṣ.w (= Vác)-tól Š.b.r.w.n.h (= Sopron)-ig nyolcvan mérföld délkeletnek. Š.b.r.w.n.h (= Sopron)-tól 's.t.r.k.w.n.h (= Esztergom)-ig nyolcvan mérföld. 's.t.r.g.w.n.h (= Esztergom)-tól B.l.ġ.rāb.h (= Székesfehérvár) városáig harminc mérföld déli irányban. B.l.ġ.rāb.h (= Székesfehérvár) K.r.n.ṭār.h (= Karinthia és Pannonia) földjének egyik városa. K.r.n.ṭār.h földje pedig nyugat felől 'y.k.lāy.h (= Aquileia) földjével határos. Délről a velenceiek országa, keletről 'n.k.r.y.h (= Magyarország), északról pedig a már említett B.wām.y.h (= Csehország, de helyesen: Noricum keleti széle és Pannonia északi fele) országa határos vele. K.r.n.ṭār.h földje a D.n.w (= Duna) folyó és a D.r.w.h (= Dráva) völgye között fekszik. Jelentősebb helyei és fő városai B.z.wār.h (= Budavára), B.w.zān.h (= Pozsony), N.y.ṭ.r.m (= Nyitra), B.l.ġ.rāb.h (= Székesfehérvár), S.y.k.lāw (= Siklós) és B.w.z.h (= ?). Mindezek a városok a velenceiek országának szomszédságában vannak. Olykor szünni nem akaró, kemény háborúk vannak köztük. K.r.n.ṭār.h (= Karinthia és Pannonia) földjének a velenceikkel szomszédos városai között van B.y.l.w (= Belovár) városa, amely a D.r.w.h (= Dráva) folyó déli partján van és B.w.z.h (= ?) városa is. Ez két egymáshoz közel álló város, kiterjedésében és nagyságában és abban a tekintetben is, hogy sok lakójuk van. E két városnak sok szántóföldje, veteménye és gabonája van. B.y.l.w (= Belovár) és B.w.z.h (= ?) között öt nap járóföld van kelet felé. B.w.z.h (= ?)-tól S.y.k.lāw (= Siklós) városáig pedig három nap.

S.y.k.lāw (= Siklós) városa a folyó partján van, annak déli oldalán. Ez nagy és szép város, épületekkel, piacokkal és mindenféle gazdagsággal. Hegyeiben páratlanul jó vasérc található. Ennek minőségét semmilyen más vas nem éri el, sem a vágóképeség, sem az alakíthatóság tekintetében.

B.w.z.h (= ?) városától Š.b.r.w.n.h (= Sopron) városáig észak felé háromnapos út van. B.w.z.h (= ?) városától Ğ.y.k.l.b.w.k.h (= Nikolsburg?) városáig ugyancsak három nap északnyugat felé. Ğ.y.k.l.b.w.k.h (= Nikolsburg?)-tól Š.b.r.w.n.h (= Sopron)-ig pedig hatvan mérföld. Š.b.r.w.n.h (= Sopron) városától 's.t.r.k.w.n.h (= Esztergom) városáig nyolcvan mérföld.

(Opus geographicum, 876. lap, 15. sor — 879. lap, 4. sor)

(VI. KLÍMA, III. RÉSZ)

A hatodik klíma harmadik részében található B.'ām. y. h (= Csehország, de helyesen: a Noricum keleti széle és Észak-Magyarország) országa, valamint 'n.k.r.y.h (= Magyarország), B.l.w.n.y.h (= Lengyelország), Š.ṣ.w.n.y.h (= Szászország) és R.mān.y.h (= Bizánc dunamenti tartományai) országai.

Ami B.'ām.y.h országát illeti, híres városai között van Bāš.w (= Vác), 'k.rāh (= Eger), 'b.y.h (= Bécs?) és B.ṭ.š (= Pécs?).

K.r.n.ṭār.h (= Karinthia és Pannonia) városai közül itt van S.y.k.lāw.š (= Siklós), B.d.wār.h (= Budavára), B.l.ġ.rāt.h (= Székesfehérvár), 's.t.r.k.w.n.h (= Esztergom), Š.b.r.w.n.h (= Sopron), Ğ.r.mās.y.h (= Krems), T.y.t.l.w.s (= Titel), N.y.ṭ.r.m (= Nyitra), 'f.r.n.k.b.y.l.h (= Franca villa, Nagytolnai) és 'r.y.n.y.h (= Győr?).

'n.k.r.y.h (= Magyarország) városaiból itt található H.n.k.b.r (= Ungvár), Š.n.t (= Csanád), B.k.š.y.n (= Bács), Ğ.r.n.ġ.rāt.h (= Csongrád), Kāw.n.war (= Kevevár), B.l.ġ.r.d.w.n (= Belgrád), 'f.r.n.y.s.fā (Barancs, Branicevo), T.n.y.s.b.r (= Temesvár) és Wāl.b.h (= Gyulafehérvár).

Š.s.w.n.y.h (= Szászország) városai közül itt van H.r.b.r.d (= Erfurt?), W.d.n.b.r.k.h (= Osnabrück), N.y.w.n.b.r.k (= Nienburg), Hāl.h (= Halle) és M.š.l.h (= Mesn?, Meissen?)

B.l.w.n.y.h (= Lengyelország) városai közül erre a részre esik Zam.t.k (= Santok), 'k.rāk.l (= Krakkó), Ğ.nār.y.h (= Gniezno), T.y.š.lāb.h (= Boroszló) és S.r.m.l.y (Przemysl).

Most pedig elmondjuk híréket, Isten hatalmával, ahogyan korábban is tettük. Ezek szerint B.lāh (= Villach) városa K.r.n.ṭār.h (= Karinthia) földjén, a D.r.w.h (= Dráva) folyó mentén található. Szép város, számos birtoka és nagy földjei vannak, bőséges vizekkel és folyókkal. Korábban már említést tettünk arról, hogy ezt megelőzően milyen volt.

Innen B.l.ġ.rāt.h (= Székesfehérvár) városáig észak felé hetven mérföld van. B.l.ġ.rāt.h (= Székesfehérvár) városa az említett folyótól távolabbra esik. E város maga szép, pompás, sok épülettel, erős fallal. Népes vásárokat, ipart, pezsgő kereskedelmet és számos intézményt találni benne. Földjei jók, sok gabonát és cirkot adnak.

B.l.ġ.rāt.h (= Székesfehérvár) városától B.w.zān.h (= Pozsony) városáig a D.n.w (= Duna) folyón, harmincöt mérföld a távolság. Ez közepes város, számos épülettel, sok lakóval. Benne konszolidált állapotok, működő intézmények vannak, egymást érik az épületek.

B.w.zān.h (= Pozsony) városától B.d.wār.h (= Budavára) városa hatvan mérföld. B.d.wār.h (= Budavára) a D.n.w (= Duna) folyó partján található. B.w.zān.h (= Pozsony) és B.d.wār.h (= Budavára) között szakad a D.r.w.h (= Rába) folyó a D.n.w (= Duna) folyóba. B.w.zān.h (= Pozsony) K.r.n.ṭār.h (= Karinthia és Pannonia) legutolsó városa.

B.l.ġ.rāt.h (= Székesfehérvár) városától 's.t.r.k.w.n.h (= Esztergom) városa harminc mérföld. Az előbb említett B.d.wār.h (= Budavára) városától N.y.ṭ.r.m (= Nyitra) városa hetven mérföld északi irányban. B.w.šān.h (= Pozsony) városától N.y.ṭ.r.m (= Nyitra)-ig pedig hetven mérföld van északkeleti irányban. A D.n.w (= Duna) folyó ugyanis B.w.šān.h (= Pozsony) városától délnek halad, majd folyása kelet felé B.d.wār.h (= Budavára) városáig kiegyenesedik és azt északról érinti.

N.y.ṭ.r.m (= Nyitra) népes, civilizált város, sok földdel. Egy síkságon helyezke-

dik el, amelyet folyóvizek öntöznek. Virágzó gazdaságain az emberek kitűnően és teljes bőségben élnek. Szőlői és szépen művelt földjei vannak.

N.y.ṭ.r.m (= Nyitra) városától 'k.r.h (= Eger) városa negyven mérföldre van északra. 'k.r.h (= Eger) városa B.'ām.y.h (= Csehország, helyesen: Magyarország) országához tartozik.

B.'ām.y.h (= Csehország, helyesen: Magyarország) földjén két folyó ered. Ezek előbb nyugat felé tartanak, majd fokozatosan délnek fordulnak és B.w.zān.h (= Pozsony) közelében a D.n.w (= Duna) folyóba ömlenek. Ez a két folyó egy B.l-wāk (= Kárpátok)-nak nevezett hegyben ered. Ez a hegy B.'ām.y.h (= Csehország, helyesen: Magyarország) országát B.l.w.n.y.h (= Lengyelország)-tól választja el. A két folyó előbb külön folyik, majd egymással egyesül és a D.n.w (= Duna) folyóba ömlik, ahogy említettük.

E két folyó mentén van 'k.r.h (= Eger) és B.ṭ.š (= ?). B.ṭ.š kis város, de sok épülettel, földdel és faluval.

'k.r.h (= Eger)-től B.ṭ.š (= ?) városa negyven mérföld északkeletre. 'k.r (= Eger)-től keleti irányban nyolcvan mérföld 'r.y.n.y.h (= Győr?) városáig. Ez kicsiny, de sok épülete van.

'r.y.n.h (= Győr?)-től B.k.š.y.n (= Bács) városáig a D.n.w (= Duna) folyón déli irányban hatvan mérföld a távolság. B.k.š.y.n (= Bács) híres város, amelyet a többi nagyváros mellett tartanak számon. Itt piacok, kereskedések, iparosok és görög tudósok találhatóak. Gazdaságaik és művelt földjeik vannak. A búza pedig igen olcsó, mert bőségben van náluk.

B.k.š.y.n (= Bács) városától Kāw.n (= Keve) városáig hatvan mérföld van kelet felé. Kāw.n (= Keve) városa nagy, virágzó város a D.n.w (= Duna) folyón, piacokkal és kézműiparral. A már említett 'k.r.h (= Eger) városától Kāw.n (= Keve) városáig százhatvan mérföld a távolság.

'k.r.h (= Eger) városától az említett Bāš.w (= Vác) városáig délnyugati irányban nyolcvan mérföld a távolság. Bāš.w (= Vác) városa pedig B.'ām.y.h (= Csehország, helyesen: Magyarország) földjén van.

Bāš.w (= Vác)-tól M.š.s.l.h (= Mesn?, Meissen?) városáig, amelyet M.š.l.h-nak is mondanak, százötven mérföld az út. Szép város, sok kerttel és gyümölcsösökkel, nagy földekkel, amelyek egymást érik. Erős falai és forgalmas piacai vannak.

A korábban említett S.y.k.lāw.š (= Siklós) városától keleti irányban 'f.r.n.k b.y.l.h (= Franca villa, Nagyolaszi) városáig nyolcvan mérföld.

'f.r.n.k b.y.l.h (= Franca villa, Nagyolaszi) nagy és szép mezei város, lakói a források és kutak vizét isszák. Sok gazdagság, kellemes dolog és bőség található benne, lakóira azonban leginkább a nomád életmód jellemző.

'f.r.n.k b.y.l.h (= Franca villa) városától északkeletre ötven mérföld van 'b.r.-n.d.s (= Barancs) városáig. 'b.r.-n.d.s civilizált város, piacai és sok épülete van. Egy hegy alatt, földmélyedésben helyezkedik el.

Innen a D.n.w (= Duna) folyón levő Kāw.n (= Keve) városáig hetven mérföld az út. Hasonlóan, 'b.r.-n.d.s (= Barancs) városától B.k.š.y.n (= Bács) városáig is

hetven mérföld van. B.k.ş.y.n (= Bács) városa Kāw.n (= Keve) városától nyugatra van. Kāw.n és B.k.ş.y.n két pompás város, sok lakossal, nagy ki- és bemenő forgalommal. 'n.k.r.y.h (= Magyarország) városai közül a legurbanizáltabbak, jól építettek, a legnagyobb gazdagsággal és a legtöbb majorsággal rendelkeznek.

Most visszatérve az előbbiekhöz, elmondhatjuk, hogy az említett B.d.wār.h (= Budavára) városától T.y.t.l.w.s (= Titel) városáig a folyó mentén, keleti irányban hetvenöt mérföld a távolság, T.y.t.l.w.s (= Titel) városától pedig B.k.ş.y.n (= Bács) városáig ugyancsak hetvenöt mérföld. T.y.t.l.w.s (= Titel) városa a folyó északi partján van. Sok lakója és jószágja van, lakói nagyon tehetősek, bőségben és gazdagságban élnek. Ennek az egész vidéknek a lakossága — ez alatt 'n.k.r.y.h (= Magyarország) országának lakóit értem — földművelő, állattartással és mezőgazdasággal foglalkozik, megművelt földekkel, falvakkal rendelkezik. 's.k.l.w.n.y.h (= Szklavónia) földjével határos.

's.k.l.w.n.y.h (= Szklavónia) legnagyobb részét most ebben az időben a velenceiek kerítették hatalmukba és ők uralkodnak fölötte. Nagyobb része ezelőtt 'n.k.r.y.h (= Magyarország) királyának hódolt, de elhódították tőle.

Folytatva azonban elmondhatjuk, hogy T.y.t.l.w.s (= Titel) városától déli irányban 'f.r.n.k b.y.l.h (= Franca villa) városáig ...* mérföld távolság van. 'f.r.n.k b.y.l.h (= Franca villa)-tól Kāw.n (= Keve) városáig száz mérföld, 'f.r.n.k b.y.l.h városától pedig délnyugati irányban 'k.w.l.y.h (= Aquileia) városáig, 's.k.l.w.n.y.h (= Szklavónia) földjén, hetven mérföld van, de azt is mondják, hogy 'k.w.l.y.h (= Aquileia) határos 's.k.l.w.n.y.h (= Szklavónia) földjével.

'k.w.l.y.h (= Aquileia)-tól S.y.k lāw.š (= Siklós) városáig ugyancsak hetven mérföld van. 'k.w.l.y.h (= Aquileia) 's.k.l.w.n.y.h (= Szklavónia) földjén van. Kiterjedt vidékei vannak, mindenféle természeti kincsekkel. Egy hegy lábánál helyezkedik el, a velenceiek támadásai ellen megerősítették.

'k.w.l.y.h (= Aquileia)-tól B.lāḥ (= Villach) városáig kilencven mérföld van, B.lāḥ városától B.l.ġ.rāt.h (= Székesfehérvár) városáig pedig hatvan mérföld. Hasonlóképpen, B.lāḥ (= Villach) városától 'f.r.y.zāk (= Friesach)-ig ötven mérföld. 'f.r.y.zāk (= Friesach)-tól R.n.ġ b.r.k (= Regensburg) városáig, amely Bāb.y.r (= Bajorország) földjén van, száz mérföld. 'f.r.y.zāk (= Friesach), B.lāḥ (= Villach) és 'k.w.l.y.h (= Aquileia) határos K.r.n.ṯār.h (= Karinthia és Pannonia) földjével.

'f.r.n.k b.y.l.h (= Franca villa) városától 'b.r.n.d.y.s (= Barancs)-ig ötven mérföld, 'b.r.n.d.y.s (= Barancs)-tól Bān.y.h (= ?) városáig, amely a L.y.n.h (= Lim?) folyón van, hetvenöt mérföld. Ez kicsiny, de városias település, erődítéssel, a folyó partján. Folyója Kāw.n (= Keve) városa és B.l.ġ.r.d.w.n (= Belgrád) városa között torkollik.

Bān.y.h (= ?) városától azután 'b.lān.h (= Plana) városáig kilencven mérföld a távolság. Ez virágzó város.

'b.lān.h (= Plana)-tól R.b.n.h (= Ravnó) városáig százhusz mérföld. R.b.n.h

*A kéziratok szövege hiányos.

(= Ravnó) nagy és virágzó város. 'b.lān.h (= Plana)-tól azután dél felé Ġān.l (= Konavljé?) városáig négy nap út. Ennek a városnak a velenceiek elfoglalták a földjét, és elpusztították. A város nagy folyó mentén fekszik, amely innét N.y.s.w (= Nis) városának tart. A két város között négy nap járőföld van, a folyón azonban csak két nap.

N.y.s.w (= Nis)-tól R.b.n.h (Ravnó) városáig ötven mérföld. Bān.y.h (= ?) városától B.l.ġ.r.d.w.n (= Belgrád) városáig északi irányban ötnapi járőföld, Bān.y.h (= ?) városától Kāw.n (= Keve) városáig száz mérföld. Kāw.n (= Kevé)-tól B.l.ġ.r.d.w.n (= Belgrád) városáig pedig hetven mérföld, ami jó kétnapi járőföldet jelent, a folyón azonban ennél kevesebbet.

B.l.ġ.r.d.w.n (= Belgrád) virágzó város, sok emberrel és nagyszerű templomokkal.

Innen 'f.r.n.y.s.fā (= Barancs) városáig hetvenöt mérföld, a folyón pedig két nap, 'f.r.n.y.s.fā (= Barancs) nagy és virágzó város.

B.l.ġ.r.d.w.n (= Belgrád) városától R.b.n.h (= Ravnó) városáig százötven mérföld az út a sík vidéken keresztül, R.b.n.h (= Ravnó)-tól 'f.r.n.y.s.fā (= Barancs) városáig pedig jó kétnapi járás, de azt is mondják, hogy száz mérföld. Ez a város virágzó földek alkotta síkságon van. Nagy a be- és kimenő forgalma, olcsók az árai, örök gyümölcsösökkel, bőven folyó vizekkel és kiterjedt vidékkel rendelkezik. Állandó kereskedés folyik benne, gazdagsága mindenre kiterjed. M.k.d.w.n.y.h (= Szerbia?) városaihoz tartozik.

Innen N.y.s.w (= Nis) városáig ötven mérföld van. N.y.s.w is M.k.d.w.n.y.h (= Szerbia?) városai közé tartozik. M.k.d.w.n.y.h országának többi részét is le fogjuk írni a következő fejezetben, ha Isten segít és erőt ad. Folytatva tehát:

Kāw.n (= Keve) városától 'n.k.r.y.h (= Magyarország) földje felé az út északnak halad. 'n.k.r.y.h legnagyobb részt a Š.n.t (= Maros) és a T.y.s.yā (= Tisza) folyó mentén található. Ez a két folyó együtt ered a K.r.k.w hegyből (= Kárpátok), amely 'n.k.r.y.h (= Magyarország) országát B.l.w.n.y.h (= Lengyelország)-tól és a Maġūs földjétől (= Halics, Kúnok országa?) elválasztja. A két folyó együtt folyik nyugat felé. Ezután a forrásuktól nyolcnapi járőföldre találkoznak és egy folyóvá egyesülnek. Ez azután dél felé halad, és nyolcnapi járőföldre a D.n.w (= Duna) folyóba ömlik B.k.š.y.n (= Bács) városa és Kāw.n (= Keve) városa között.

Kāw.n (= Keve) városától Š.n.t (= Csanád)-ig négy nap az út, ez a város a folyótól nyugatra van. Virágzó, szép és civilizált város.

Innen a folyó mentén haladva Ġ.r.n.ġ.rāt.h (= Csongrád) városáig három nap járőföld. Ez nagy és virágzó város, vásárokkal és mindenféle gazdagsággal. Innen, ugyancsak a folyó mentén haladva, T.n.y.s.b.r (= Temesvár) városáig négy nap járőföld, azaz százhusz mérföld a távolság. T.n.y.s.b.r (= Temesvár) szép város, sok gazdagsággal, a T.y.s.yā (= Tisza) folyótól délre.

Ġ.r.n.ġ.rāt.h (= Csongrád) városától az ember Wāl.b.h (= Gyulafehérvár) városába is mehet, ez ötnapi járőföldre van. A városból kimenvén, a T.y.s.yā (= Tisza)-torkolatig jó napi járőföld. Majd a Š.n.t (= Maros?) folyó mentén négy nap

járóföldre kell felfelé haladni Wäl.b.h (= Gyulafehérvár) városáig. Ez önálló, virágzó város a Š.n.t (= Maros?) folyón, annak északi partján.

Wäl.b.h (= Gyulafehérvár) városától T.n.y.s.b.r (= Temesvár) városáig déli irányban jó négy napi járó föld van, művelt földek, gazdaságok és termékeny vidékek között. E négynapi járó föld a két folyó között vezet.

Wäl.b.h (= Gyulafehérvár) városától H.n.k.b.r (= Ungvár) városáig nyugat felé ötnapi járó föld van. H.n.k.b.r (= Ungvár) nagy és virágzó város, B.l.w.n.y.h (= Lengyelország) földjével határos.

(Opus geographicum, 882. lap. 1. sor — 889. lap, 11. sor.)

LA HONGRIE DANS LA GÉOGRAPHIE DESCRIPTIVE D'IDRĪSĪ (1154)

Parmi les descriptions de la Hongrie médiévale les sources de langue arabe ont une place particulièrement importante. C'est le savant géographe de haut linage, issu d'une famille princière de l'Espagne musulmane, Abū 'Abdallāh Muḥammad al-Idrīsī, qui, établi à la cour normande de Roger II de Sicile, nous offre des riches détails dans sa monumentale géographie descriptive intitulée Kitāb nuzhat al-muštāḡ fī ḥtirāḡ al-āfāk (1154), sur les principales villes de la Hongrie des Xe et XIe siècles, au long des itinéraires du pays, le tout ambienté dans un système de climats hérité de la tradition géographique grecque. La description idrīsienne n'a pas jusqu'ici eu une version hongroise basée sur l'édition critique et c'est précisément le but principal de l'auteur dans cet article d'en présenter une, à base de l'édition critique récemment publiée (Opus geographicum, ed. A. Bombaci, etc., Napoli — Roma, 1978), pour mettre à la disposition des chercheurs hongrois non arabisants une version facilement utilisable.

Иштван Эльтер

ВЕНГРИЯ В ТРУДЕ ПО ГЕОГРАФИИ ИДРИСИ (1154)

Среди описаний средневековой Венгрии важное место занимают источники на арабском языке. Среди них выделяется богатством деталей книга аль-Идриси, который был выходцем из мусульманской Испании и служил при дворе сицилийского короля Рожера II. В своей грандиозной описательной географической работе «Книга Рожера» (1154) аль-Идриси, в рамках климатической системы, заимствованной арабами у Птолемея, снабжает нас подробными данными о главнейших поселениях Венгрии X—XI в.в., расположенных на важнейших путях.

До сих пор не было венгерского перевода книги аль-Идриси, основанного на критическом издании. Поэтому автор поставил перед собой задачу, на основании недавно вышедшего критического издания книги аль-Идриси (Opus geographicum, ed. A. Bombaci, etc., Napoli — Roma, 1978.), сделать доступной для отечественных ученых в венгерском переводе ту часть книги, в которой содержится описание Венгрии.